STRÖMSTAD AKADEMI
Nordiskt institut för avancerade studier

Innehåll

Redaktörens ruta 1
Ordförandens och rektorns månadsrapport 3
Per Flensburg: Om vetenskap, speciellt tvär sådan 4
Per Flensburg: Teman 7
Rune Wigblad: Statusrapport Teknikvärdering 8
Per Flensburg: Internet – en misslyckad vision 9
Per Flensburg: Recension Dumhetsbekämpning 11
Gudmund Bergqvist: Strömstads Historieförening 13
In memoriam: Carl Olivestam 13
Marylou Wadenberg: Kvartalsrapport från AU 14

Nyhetsforum, Strömstad tvärvetenskapliga akademi

Redaktörens ruta

R_e_d_a_k_t_ör_e_n_s_ _r_u_t_a_ _Anders Gustavsson

Med bestörtning har Strömstad akademi mottagit meddelandet om att **lärarutbildare Carl E. Olivestam** har avlidit. Han var en av grundarna av Strömstad akademi och deltog aktivt i flera av akademiens antologier. Hans minne kommer att bevaras i tacksamhet.

Informatikforskare och rektor Per Flensburg och didaktiker och styrelseordförande Åsa Morberg rapporterar om aktuella händelser i Strömstad akademi. Flensburg recenserar Mats Alvessons och Stella Cinzinskys bok Dumhetsbekämpning 2024. Han skriver också om aktuella forskningsteman inom Strömstad akademi, riskerna med internet, sökmotorer på internet och grundläggande principer för vetenskaplig forskning.

Barnläkare Gudmund Bergqvist presenterar Historieföreningen i Strömstad.

Företagsekonom Rune Wigblad rapporterar om arbetet med att inrätta ett teknikvärderingsråd.

Ekonom John Fletcher efterlyser en offensiv hållning inom Strömstad akademi.

Kommunikationsvetare Jens Allwood inbjöd till ett webinarium den 20 december med Leif Eriksson som talade om temat Konflikthantering

Etnolog Anders Gustavsson har publicerat Smallpox and Vaccines in the Nineteenth Century in Sweden, i ARV. Nordic Yearbook of Folklore vol. 80 2024 s. 111-132 https://kgaa.bokorder.se/sv-SE/article/5334/arv-nordic-yearbook-of-folklore-vol-80-20

Redaktör: Anders Gustavsson
Layout: Per Flensburg

Den 7 december anordnades Vetenskapslördag på kulturhuset i Falun. Temat är Framtidens Falun. Från Strömstad akademi medverkade **fysiker Lars Broman och teknolog Göran Bryntse**. Den senare talar om Därför är förnybar energi bättre än kärnkraft.

Under rubriken Tro och vetande i diskussionsforum har **etiker Sten Philipson och etnolog Anders Gustavsson** gjort inlägg.

Akademins ledamöter inbjuds att publicera sina recensioner under en ny avdelning på Strömstad akademis hemsida med titeln Recensioner.

I Acta Academia Stromstadiensis AAS nr 79 har fysiker Lars Broman publicerat Solar Energy Education: More Important than Ever? https://stromstadakademi.se/AAS/AAS-79.pdf

I Acta Academiae Stromstadiensis AAS nr 80 har kardiolog Peter Währborg tillsammans med Panagiota Pervanidou och George P Chrousos publicerat The Physiology of Stress and Stress Recovery https://stromstadakademi.se/AAS/AAS-80.pdf

I Acta Academiae Stromstadiensis AAS nr 81 har etnolog Anders Gustavsson publicerat Spanska sjukan utmed svensk-norska nationsgränsen. https://stromstadakademi.se/AAS/AAS-81.pdf

I Acta Academiae Stromstadiensis AAS nr 82 har fysiker Angelika Basch publicerat Perovskite Solar Cell Research Lab Course for Higher Science Education. https://stromstadakademi.se/AAS/AAS-82.pdf

I Videoserien SAV nr 96 har historiker Bode Janzon publicerat Lärande praktiker i svensk idrott - observera lyssna läsa. Fotboll och fri idrott från 1880-tal till 1940: https://stromstadakademi.se/SAV/SAV-96.pdf

I Videoserien SAV nr 97 har Daniels Sven Olsson publicerat Från rivningsraseri till världsarv. https://stromstadakademi.se/SAV/SAV-97.pdf

I Videoserien SAV nr 98 har ekon. doktor Göran Bryntse publicerat Därför är förnybar energi bättre än kärnkraft. https://stromstadakademi.se/SAV/SAV-98.pdf

I Videoserien SAV nr 99 har Stella Cizinsky publicerat Dumhetsbekämpning. Fungerande verksamhet och meningsfullt arbete. https://stromstadakademi.se/SAV/SAV-99.pdf

I Videoserien SAV nr 100 har Jessica Wikberg publicerat Varför behöver vi engagera oss i narkotikafrågan – vilka bidrar https://stromstadakademi.se/SAV/SAV-100.pdf

I Videoserien SAV nr 101 har Victoria Martin publicerat Framtidens energi finns redan idag. https://stromstadakademi.se/SAV/SAV-101.pdf

I Videoserien SAV nr 102 har Kenneth Carling publicerat AI, EcoDataCenter & Falun i framtiden. https://stromstadakademi.se/SAV/SAV-102.pdf

I Fria Skriftseerien FS nr 43 har **didaktiker Åsa Morberg** publicerat En skolbok https://stromstadakademi.se/FSS/FSS-43.pdf

I Reprintserien SAR nr 8 har **företagsekonom Rune Wigblad** publicerat Maglev trains are enabling regional enlargement with socio-economic effects https://stromstadakademi.se/SAR/SAR-8.pdf

Försök att värva nya medlemmar till Akademin, inte minst yngre forskare. Skicka förslag till rektor Per Flensburg: per.flensburg@stromstadakademi.se

Jag önskar nya bidrag till januarinumret av Nyhetsforum med deadline den 27 januari 2025 till anders.gustavsson@stromstadakademi.se eller anders.gustavsson@ikos.uio.no Sänd

kortare artiklar, debattinlägg och/eller recensioner av ny vetenskaplig litteratur. Svenska bidrag skall ha en engelsk översättning. OBS: Filen ska vara i word eller open office format!

Sänd också bidrag till Akademins skriftserie Acta Academiae Stromstadiensis, AAS, till peter@wahrborg.se, videoserien SAV till: gudmundbergqvist@hotmail.com och Reprintserien SAR och Fria skriftserien till perflensburg@gmail.com eller per@flensburgs.se

Ordförandens och rektorns månadsrapport

Vi är framme vid decembers månadsbrev. Vi vill tacka så varmt för i år. Vi vill också önska er alla en riktigt God Jul och Gott Nytt År! Det har varit ett händelserikt år i år, som egentligen alla andra år också har varit! Det blir naturligtvis ett händelserikt år nästa år också.

Vi har mycket på agendan. Vi vill involvera er alla i akademins framtida utveckling. Vi tror på samarbete och dialog. I styrelsen har vi klarat av att anta en ny stadga, vi har skaffat oss en etisk policy, vi har snart en arkivpolicy för Strömstad akademi.

Vi har ett nytt årsmöte framför oss i mars månad och som förberedelse har vi ett styrelsemöte. Detta för att styrelsen ska kunna behandla inkomna motioner. Tänk efter vad vi saknar och kan behöva förbättra. Mycket av förbättringsarbete kan man göra utan att motionera. Man kan skicka förslag till styrelsen året runt.

Valberedningen behöver börja sitt viktiga arbete inför nästa års styrelse och andra funktionärer. Det får vi höra mera om från valberedningen. Att vara med som funktionär är roligt och stimulerande.

Vi kan se konturerna av vetenskapsfestivalen 2025. Boka 2-4 juni! Det är årets höjdpunkt. Vi möts alla i Strömstad, förhoppningsvis på Laholmens konferenshotell. Vi ska göra PR för vår vetenskapsfestival på olika sätt. Detta är viktigt för alla ledamöter. Vi väntar på en bokningskod för att kunna boka rum till bra pris. Den lokala planeringsgruppen kanske kan meddela den så snart som möjligt så att vi kan börja boka rum. Programmet är klart i stora drag. Vi ser fram emot att mötas på Vetenskapsfestivalen. Det är bra med webbmöten men att träffas fysiskt på plats är något annat.

Vi har våra lokalavdelningen alltjämt och de skall vara kvar tills vidare. Vi har börjat ett arbete med temagrupper och det blir spännande att se när de börjar komma igång. Vi har redan två temagrupper på gång.

Efter jul kommer nyår och med det nyårslöften. Det är inget vare sig Per eller Åsa brukar ägna sig åt, men inför 2025 vill vi ändå avge ett sådant. Vi har det gångna året klagat mycket, på att saker inte händer, att medlemmar inte gör något, inte skriver etc. Det ska vi sluta med! Piskan har aldrig fungerat, nu ska vi prova med morötter och stekt fläsk istället! För övrigt har det hänt en hel del på sistone, vi har fått fem nya publikationer i AAS, en bok i fria serien och sju nya i videoserien, som nu är uppe i 102 publikationer. Fantastiskt! Dessutom har vi ytterligare en reprint. Återstår bara att omvärlden uppmärksammar våra publikationer.

Vi vill speciellt peka på Stella Cizinskys föreläsning om dumhetsbekämpning (SAV-99) som fått oss att tänka efter extra mycket. Den baseras på en bok som Stella och Mats Alvesson skrivit och som heter just ”Dumhetsbekämping”. Recension av den finns annorstädes i detta nyhetsforum plus i vår skriftserie om recensioner. De tar upp begreppet ”funktionell dumhet” som innebär att ledningen fokuserar på en massa saker som egentligen inte har med kärnverksamheten att göra. Speciellt vanlig är den inom högskoleväsendet och sjukvården. Dumheten yttrar sig genom att man lägger ner en massa tid och energi på saker som visio-

ner, verksamhetsplaner, jämställdhetspolicy, värdegrunder, mångfaldsplaner, dokumentation, absurt regelföljande kort sagt företeelser som inte tillför kärnverksamheten något. Ett exempel baserat på statistik direkt från arbetsgivarens intresseorganisation SKL (Sveriges Kommuner och Landsting, numera SKR) visar att mellan åren 2010 och 2017 ökade antalet sjuksköterskor med 2,28 procent (1 475 stycken). Antalet chefer/administratörer ökade under samma period med 35,87 procent (8 242 stycken). Ett senare praktfullt exempel är Västra Götalands region som införde ett nytt journalsystem, Millenium, trots otaliga varningar och så gick det som det gick. Efter tre dagar fick man gå tillbaka till det gamla. De medlemmar i projektgruppen som protesterade blev utbytta, ett flagrant exempel på funktionell dumhet. Vi ska inte heller sticka under stol med att sådan dumhet också har förekommit i vår Akademi, men nu har vi i varje fall blivit medvetna och ska försöka undvika de värsta formerna framöver.

Vi välkomnar nya ledamöter till Strömstadakademi. Vi är idag ca 80 betalande ledamöter. Vi kan bli många flera och vi tror mycket på de personliga kontakterna. I Strömstad akademi kan man fortsätta sin forskning och publicera inom ramen för Strömstad akademis olika publiceringsmöjligheter. Vi väntar på att redaktionskommittén kommer fram med ett förslag till Strömstad akademis publiceringspolicy. Styrelsen ska då fastställa våra publiceringspolicy. Naturligtvis är den inte huggen i sten, den kan naturligtvis ändras och utvecklas, men vi behöver en policy. Vi har inte haft det tidigare, och det är viktigt inte minst för vår budget.

Vi har funderat på att vara med på bokmässan, men vi har svårt att finansiera en egen monter. Priserna är väldigt höga och vår budget är begränsad. Vi skulle kunna sälja av vårt lager med antologier och etablera nya kontakter. Hade vi en möjlighet att dela monter skulle vi troligen kunna delta. Vi har gjort vissa efterforskningar men har inte hittat samarbetspartner. Bokmässan skulle också kunna släppa fram en del seminarier från Strömstad akademi.

Vi har möjlighet att samarbeta med andra organisationer, Folkuniversitetet genom Anders Gustavsson och Strömstad opera genom Per Flensburg. Samarbete är bra för vår akademi, det gör oss mer kända och breddar vår kunskap. Vi har allt att vinna på samarbete.

Vi ser fram emot ett nytt verksamhetsår. Vi ska alla göra vårt bästa för Strömstad akademi! Vi behöver alla goda krafter.

Per Flensburg: Om vetenskap, speciellt tvär sådan

Om vetenskap – speciellt tvär sådan

Per Flensburg, professor i informatik

Den klassiska frågan ”Vad är vetenskap?” förmodar jag de flesta av läsarna anser vara helt och hållet uttjatad och dessutom är man förmodligen inte speciellt intresserad av den heller. Det borde man vara om man är medlem i en tvärvetenskaplig akademi, för frågan är alls inte så enkel som man tror. Det bästa svaret jag hittills sett har KG Hammarlund gett i vår stora metodantologi ”Vilken metod är bäst?”. Han sa helt enkelt: ”Det beror på!” (https://stromstadakademi.se/metod/KG.pdf) KG syftar visserligen på metod, men jag vill dra jämförelsen ett steg vidare och menar att det beror på vad man kallar vetenskap. I många discipliner är frågan oväsentlig, man vet precis vad som är vetenskap och vad man ska göra för att vara vetenskaplig. Speciellt inom naturvetenskap och medicin gäller detta. Man gör så här:

1. Ställer upp en teori för hur man tror det studerade området är skruvat samman
2. Om denna teori är korrekt så inträffar vissa fenomen om andra fenomen är för handen. Dessa fenomen kallas ibland för variabler. Man ställer upp hypoteser som sedan ska verifieras eller falsifieras
3. Man strävar efter att verifiera hypotesen eftersom det är mycket svårare att få en falsifiering publicerad. Och publicering är det absolut viktigaste i dagens vetenskap. För att verifiera hypotesen gör man antingen experiment i laboratoriet eller enkäter i verkligheten. Det senare gäller främst samhällsvetenskaper som imiterar naturvetenskaper.
4. I verifieringen ingår stort sett alltid olika statistiska metoder som visar på mer eller mindre samvariation mellan de olika variablerna. Är denna tillräckligt omfattande anses hypotesen med stor sannolikhet (minst 95%) vara bekräftad och därmed är teorin gjord mer trolig.

Nu finns det naturligtvis undantag, en astronom som studerar kosmologi och vill undersöka hypotesen om ett multiuniversum, kan knappast utföra några experiment för att undersöka den.

Det intressanta är att man lätt kan visa att denna modell för vetenskapen inte fungerar. Se t ex Chalmers klassiska bok ”What is this thing called Science” utgiven i fjärde upplagan 2013 på Mc Graw Hill Open University press. Det är emellertid inte detta jag vill diskutera nu utan istället visa på andra vetenskaper som arbetar på annat sätt men ändå är lika vetenskapliga. Det finns ingen enhetsvetenskap, som de logiska positivisterna hävdade i mellankrigstiden.

Vi kan börja med KG:s artikel ovan, som behandlar historieämnets metod. Det finns en likhet med naturvetenskapen: Både historikern och naturvetaren utgår från **fakta**. För naturvetaren är dessa tydliga, entydiga och oomkullrunkeliga: Fakta är den grund som hela vetenskapen vilar på. Samma sak gäller egentligen för historikern: Han eller hon bygger på fakta i form av skrifter, byggnader, smycken och andra artefakter som tillsammans formar en helhet och som hjälper historikern att **förstå** den tid, det tillfälle som studeras. Naturvetaren däremot vill **förklara** varför fakta ser ut just på detta viset och inget annat. Skillnaden mellan att förklara och att förstå är en väsentlig skillnad och man brukar använda den tyska filosofen Diltheys ord: *Verklären* och *Verstehen*. Dilthey levde mellan 1833 och 1911 och gjorde viktiga bidrag till filosofiska områden: metafysik, epistemologi, etik och estetik. Han är också framstående i närbesläktade områden som psykologi, sociologi, historia, litteratur, musik, religion och utbildning. Han vidareutvecklade Hegels begrepp ”*Weltanschauung*” och införde begreppet ”*Geisteswissenschaft*” för att beteckna vetenskaper skilda från den klassiska naturvetenskapen.

En viktig skillnad mellan historikerns fakta och naturvetarens är att det historiska faktumet, t ex en skrift, hela tiden **tolkas och omtolkas** och ger nya perspektiv, nya synsätt på vad som hänt. Redan Giambattista Vico påpekade detta i sin bok ”Principi di scienza nuova” utgiven i Neapel 1744. Detta gör att naturvetenskapliga metoder kan delvis tillämpas inom historievetenskaperna, men de grundläggande syftena är väsensskilda. Naturvetaren **förklarar** en verkan på grund av vissa orsaker, historikerna **förstår** ett skeende genom att tolka ett antal historiska fakta. Naturvetaren manifesterar sin upptäckt genom en **teori**, som i orsak-verkan termer förklarar hur just den studerade delen av tillvaron är skruvad samman medan historikerna förklarar ett skeende genom en **berättelse** av hur det kan tänkas ha gått till. Naturvetarens teori anses gälla tills den blivit falsifierad medan historikerns berättelse är en av flera alternativa. Inom naturvetenskapen finns en tillsvidare absolut sanning medan historikern har en av många tolkningar.

I det allmänna medvetandet är vetenskap detsamma som naturvetenskap. Detta har historiska förklaringar som börjar på 1600-talet och dessvärre omfattas den av många naturvetare. Det finns många exempel på fysiker som anser att historia, litteraturvetenskap, konstvetenskap och andra samhälleliga och humanistiska discipliner inte är vetenskaper. Det finns även dem inom humaniora och samhällsvetenskap som ser naturvetenskapen som ett ideal och försöker efterlikna den. Resultatet blir uppslitande strider som egentligen inte gagnar någon. Jag har själv varit utsatt för detta och redogjort för det i AAS-47.

Jag har här valt att jämföra naturvetenskap och historia. Det beror på att jag själv började min akademiska karriär som matematiker och var en fullblodad teoretisk naturvetare ända tills jag började forska inom ADB, då jag upptäckte att det fanns andra typer av vetenskap, som passade mitt område och mitt intresse betydligt bättre. Jag blev kort sagt fenomenolog. När jag sedan blev pensionerad började jag studera idéhistoria och är för närvarande på magisternivå där. Därför är det med en viss sakkunskap jag kan uttala mig om historievetenskaper.

Strömstad akademi är en tvärvetenskaplig akademi där ett 80-tal olika ämnen är företrädda. De täcker samtliga fakulteter med en viss övervikt för naturvetenskap. Ska vi kunna uträtta något tillsammans måste det bli ämnesöverskridande och då kan man inte hävda att en viss ansats **inte** är vetenskap. Man kan hävda att något inte är naturvetenskap, men om detta inte var avsikten är det ett meningslöst påpekande. Däremot kan en öppen dialog mellan olika discipliner få oanade kreativa konsekvenser. Jag har märkt det i samband med våra antologier, vilka varit ett stort lyft, inte bara för mig, Anders har flera gånger uttryckt samma sak.

Att gräla om vad som är vetenskap eller inte leder ingen vart, det är synnerligen ofruktbart. Man kan däremot ge kriterier för vad som kännetecknar en god (vetenskaplig) rapport. Jag har kommit fram till följande. En god rapport ska

1. Bygga på **fakta**, dvs något som alla är överens om. Gäller naturvetenskap och delar av samhällsvetenskap, beteendevetenskap etc.
2. Vara **allmängiltig**, dvs gälla under så generella förhållanden som möjligt
3. Kunna **ifrågasättas** och **ändras** om nya upptäckter görs
4. **Förklara och/eller förstå** studerade företeelser
5. Ge oss **begrepp** för att beskriva nya aspekter på studerade företeelser
6. Resultaten ska vara **relevanta, och intressanta**.

Jag är inte säker på att kriterierna täcker alla ämnen, tex inom drama och inom film kan man nog producera andra typer av rapporter. Även min egen vetenskap, designvetenskap, faller lätt utanför ramarna. Här kan det gälla att visa att det är möjligt att konstruera en viss typ av artefakt och då är det själva artefakten som är resultatet. Journalsystemet Millenium är dock ett exempel på motsatsen, nämligen omöjligheten att konstruera ett generellt journalsystem som kan användas över hela världen. Om detta ska jag skriva någon annan gång.

Per Flensburg: Teman

Teman

Per Flensburg, rektor

För att vitsa till det så kommer denna rubrik att bli ett tema i kommande nyhetsforum. Jag kommer att spekulera kring nya temaidéer och redogöra för läget i de befintliga. Alla är dessutom välkomna att kommentera min text, föreslå nya teman och eljest komma med tankar kring detta område.

I förra numret (november 24) av nyhetsforum skrev jag en artikel om teman, millenium, kärnkraft och annan dumhet. Stella Cizinskys föredrag om dumhetsbekämpning i Falun spädde ytterligare på dumhetsaspekten och jag har skaffat hennes och Mats Alvessons bok ”Dumhetsbekämpning”. Jag har recenserat den på annan plats i detta nyhetsforum. I boken presenteras en del förklaringar till varför dumheten har kunnat breda ut sig, men de borde utvecklas mera. Dessutom har jag kommit på att AI och sökmotorer också har en stor påverkan. Artikel om detta kommer snart på Tvärtänkt.

Nu ska vi kanske vara lite försiktiga med att introducera en massa nya teman. De befintliga borde få chans att utvecklas mera och fördjupas. För tillfället har vi fyra stycken: Teknikvärdering, psykiatri, alkohol- och drogberoende samt tro och vetande. Jag tänker att de ska ha varsin hemsida där temana presenteras men jag har inte möjlighet att underhålla dessa. Det behövs förmodligen inget avancerat hemsidesprogram men jag vet inte vad som finns på PC. Mac har jag koll på. Man skulle också kunna tänka sig en Wordpresslösning med en flik för varje tema. Men innan dess måste temana komma igång ordentligt. Ett nummer i Tidningen Tvärtänkt för varje tema kan vara en god början. Det finns redan ganska mycket material på diskussionsforum för tema tro och vetande. Rune har skrivit en hel del om teknikvärdering men vi andra har varit tämligen avvaktande. Dags att putsa tangenterna, fila naglarna och sätta igång att skriva.

Kan dock inte låta bli att spekulera kring ett dumhetstema. I min recension av Dumhetsbekämpning menar jag att författarna pekar på följande orsaker till funktionell dumhet:

1. Det stora antalet högskoleutbildade kräver administrativa jobb
2. Specialiseringen leder till stuprörsorganisation
3. Anställda är rädda för att göra fel och följer reglementet till punkt och pricka
4. Reglerna beskriver vad som ska göras i normalfallet. Men det finns alltid fall för vilka det inte finns färdiga regler utan man måste använda sitt sunda förnuft.
5. Lättkränkthet har på något vis upphöjts till norm

Jag tror att det kan finnas fler orsaker och att det finns underliggande samband mellan de ovan nämnda. En sådan sak tror jag har att göra med sökmotorerna på internet. Detta ska jag utreda mer i en artikel på Tvärtänkt och kanske i ett kommande ”dumhetsnummer” av Tidningen Tvärtänkt.

Rune Wigblad: Statusrapport Teknikvärdering

Statusrapport i projekt ”Bättre teknikvärderingar med ett Teknikvärderingsråd”

Rune Wigblad

Som framgick av Strömstad akademis nyhetsbrev 30 november 2024 pågår det ett projekt för att påverka utformningen av en Teknikpolitik för Sverige. Sverige har inte haft en sådan tidigare. Vårt grannland Finland har dock haft en teknikpolitik sedan flera år tillbaka. Sverige skulle kunna ta rygg på Finland, men istället uppdrog departementet åt Vinnova att skriva en rapport om ”Strategiska tekniker för Sverige”, som vi i vårt yttrande (Dnr KN2024/01828) kritiserade för att den saknade diskussion om omvärldsanalys, vilket är en central del av allt strategiarbete.

Omedelbart efter detta valde AI-kommissionen att presentera en rapport (Färdplan för Sverige 2024-10-31) tidigare är utsatt slutdatum, eftersom ordförande Karl Henrik Svanberg är angelägen om snabba åtgärder. AI-kommissionens rapport tar hänsyn till att det är viktigt med omvärldsanalyser och föreslår till exempel en förstärkning av teknikkunnandet på våra ambassader inom AI-området, d v s tekniska attachéer. Sverige avvecklade ju våra tekniska attachéer år 2000. Finansdepartementet påpekar att ett samordningsuppdrag har lämnats till Vetenskapsrådet ”för att underlätta och dra nytta av AI i forskningen, identifiera hinder och möjligheter samt verka för transparent och ansvarsfull AI-utveckling inom forskningen. I uppdraget kommer även internationell omvärldsbevakning samt internationella samarbeten att ingå, först över nordiska gemenskapen och därefter över EU och internationellt”.

Strömstad akademis arbetsgrupp skrev då ett tvåsidigt yttrande (2024-11-29) om att de två utredningarna hade starka beröringspunkter och att AI-kommissionens rapport behandlar omvärldsbevakning, men bara inom det teknikområdet, vilket bör utvidgas. Detta yttrande skickade då Klimat-och Näringslivsdepartementet vidare till Finansdepartementet som var mottagare av AI-kommissionens rapport. Efter diverse byråkratiska svängar med båda departementen skapades ett diarienummer på Finansdepartementet - Dnr Fi2024/02425.

När Strömstad akademis arbetsgrupp då påpekade att det behövdes en departementsövergripande styrning av arbetet med en ny teknikpolitik samt vårt förslag om ett Teknikvärderingsråd, skapades ett tredje diarienummer med en ny handläggare - KN2024/02279.

Just nu diskuteras framtida arbete i arbetsgruppen med olika förslag. Det är två personer som saknas i gruppens arbete för närvarande av diverse opåverkbara omständigheter. Strömstad akademis arbetsgrupp behöver därför förstärkning!

Om någon annan vill vara med i detta arbete – kontakta Rune Wigblad

(runblad@gmail.com).

Per Flensburg: Internet - en misslyckad vision

Internet – en misslyckad vision

Per Flensburg, professor i informatik

I slutet av 60-talet när det kalla kriget rasade som värst beslöt det amerikanska försvaret att bygga ett säkert nätverk för militär kommunikation. Säkert betydde vid denna tiden att ledningen skulle kunna kapas men meddelandet skulle ändå komma fram. Detta kunde ske genom att man hade flera alternativa vägar om det misslyckades på en så fanns det andra som kunde rycka in. För att det rent tekniskt skulle kunna fungera måste meddelandet delas upp i mindre paket som skickades separat och sattes ihop hos mottagaren. Det innebar att kommunikationen var digital och som en extra bonus kunde man då kryptera den så att obehöriga inte kunde tjuvlyssna. Med Claude Shannons teori om signalöverföring kunde man, bl a med hjälp av olika kontrollsiffror vara säker på att det som mottogs var exakt detsamma som skickades på bitnivå. Nätverket kallades för ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network).

Utvecklingen av det ursprungliga ARPANET finansierades av DARPA (Defense Advanced Research Projects Agency), vars uppdrag är att bedriva och finansiera forskning i syfte att utveckla teknologi för militära ändamål. Organisationen har sedan 1968 ett nära samarbete med några amerikanska universitet, där man beställer och finansierar forskning. På så sätt kom Arpanet att användas även för civila ändamål, då i huvudsak för forskning.

1991 släppte Tim Berners Lee sitt HTML-protokoll fritt och det ledde några år senare till ett massivt genombrott för Internet. Jag brukar säga att 1995 skedde något som kommer att betyda lika mycket för mänskligheten som James Watts uppfinning av ångmaskinen ungefär 200 år tidigare. Jag kom att få rätt, men inte på det sättet jag trodde.

Fig 1. Söksida från AltaVista

Det fanns en vision att Internet skulle bi en global kunskapsbank, utjämna skillnaderna mellan olika kulturer, förena människorna i en global gemenskap. När Facebook kom var visionen är alla i hela världen skulle bli vänner. Marc Zuckerberg, som skapade Facebook, har hela tiden framställt det som ett sätt att förena folk. Men det skulle utvecklas till något helt annat.

När Internet var nytt, i början av 90-talet fanns inga söktjänster. Men alla som hade någon form av hemsida

var mycket noga med att ha ett länkskafferi med länkar som de rekommenderade besökare att gå till. Främsta syftet var att visa vilken sofistikerad smak man hade och vilka exklusiva sidor man besökte. Men detta var i längden ohållbart och Yahoo! startade 1994 en söktjänst som finns kvar än idag. Två år senare kom Altavista, som fick stort genomslag och omfattade hela nätet. Söktjänsterna var gratis att använda men de finansierades genom reklam som publicerades på söksidan. Med tiden blev sidan väldigt oöverskådlig (fig 1).

1998 lanserades en helt ny söktjänst som hette Google. Det var en helt blank sida med endast ett sökfält i mitten. Dessutom kunde man få ett gratis e-postkonto med 15 GB utrymme. Detta var helt otroligt vid den tiden och Google marknadsförde det med uppmaningen: Kasta aldrig mer en e-post! Där fanns viss diskret textreklam som jag upptäckte först efter några år. Det jag först inte kunde begripa var hur Google finansierade sin söktjänst. Det måste rimligen kosta en del och det finns inga fria luncher. Men jag hörde rykten om att Google sålde information om mig. Först på senare tid har jag förstått hur illa det är.

Precis som alla andra företag måste Google tjäna pengar och deras affärsidé är att sälja reklamplats. Inte bara en yta på en hemsida utan upplysningar om mig så att andra företag kan rikta personlig information till mig. Vi har väl alla märkt att har vi sökt efter en viss pryl på nätet så får vi plötsligt en massa annonser om denna pryl. Det är Googles ”förtjänst”. Man har nu förfinat detta ytterligare så att det inte bara är sökningar med hjälp av Google som ligger till grund för reklamen utan hela vår surfstatistik, alla sidor vi besökt och som ligger till grund för en profil som Google använder för att låta företag rikta annonser till oss. Denna profil förfinas mer och mer och det sägs att Google vet mer om mig än jag själv vet. Allt detta för att ge företag möjlighet att sälja mer effektiva och skräddarsydda annonser till mig.

Så långt verkar allt vara i sin ordning, men det får icke önskvärda konsekvenser. De sidor jag får som träff på mina sökningar kommer att vara skräddarsydda för att passa min profil och maximera mina klick på de annonser Google förmedlar. Sökningarna är på intet vis så sakliga, korrekta och objektiva som vi tror. De är gjorda för att förstärka den bild av mig som Google har. Och den skapas av Google, för hur många gånger går vi till en ny sida utan att ha sökt den förut? Inte många. Nu kommer kärnpunkten i mitt resonemang: **Vår bild av världen formas av den kunskap vi får om världen.** Dvs drastiskt uttryckt: Google skapar min världsbild. Strävan är att göra den så unik som möjligt för att kunna skräddarsy annonserna ännu mer. Det innebär om man ser det i global skala att alla människors förutfattade meningar kommer att befästas ännu mer och separationen och segregationen ökar. Så hur blev det med idén om att internet skulle förena oss?

Denna idé att skapa en bild av användaren och använda den för att förse vederbörande med personlig reklam används inte bara av Google utan av alla sociala media, Facebook, X, Instagram, TicToc, Snapchat etc. Här mejslas profilerna ut allt skarpare och de AI-stödda algoritmerna skapar ett antal typer i vilka vi vallas in mer eller mindre mot vår vilja. Det som styr är antalet klickningar och hur länge vi stannar på en sida. Om man då träffar på ett antal absurda och otroliga påståenden vill man förstås veta hur de motiveras, man klickar och stannar en bra stund på sidan för att ta del av och förfäras av alla stollerier som står där. Detta är gefundenes fressen för en AI-stödd sökmotor och den kommer att göra allt för att förse mig med liknande sidor.

Nu gör vi ett litet sidosprång och ser på alla extrema rörelser som finns. De är i början hänvisade till att marknadsföra sig via nätet eftersom ingen förnuftig människa vill ta i dem med tång. och det finns proportionsvis fler extrema sidor på nätet än vad som motsvarar andelen sympatiserande människor. Men som Goebbels sa: ”Om en lögn upprepas tillräck-

ligt ofta blir den sanning” och det är just detta som sökalgoritmerna åstadkommer. Vi hittar fler och fler sidor som bekräftar det stolleri som först fick oss att börja utforska dessa sidor och till sist börjar vi fundera på om det kanske ändå inte ligger något i det. På så sätt förstärker Internet den stuprörsformade världsbild som den funktionella dumheten så generöst har försett oss med.

Resultatet av detta blir ett Internet som söndrar, segregerar och splittrar vårt samhälle. Något helt annat än den vision som fanns från början! Men vad kan vi göra åt detta? Det visar sig vara ganska mycket.

Först och främst ska man inte använda Google, Bing, Yahoo eller den andra stora sökmotorerna. Man ska använda DuckDuckGo (https://duckduckgo.com/&search) som inte sparar någon information om mig och även använda DuckDuckGo som webbläsare. Den sparar inte heller någon information. Dessutom ska man använda annonsblockerare så man inte ser annonserna på de sidor man besöker. Sök på ”annonsblockerare” på nätet och välj någon. Ta gärna någon som är gratis, de fungerar bra allihop.

Jag kommer att göra en mer utförlig utredning kring detta och publicera på Tvärtänkt och i ett nummer av Tidningen Tvärtänkt. Kom gärna med synpunkter så här långt!

Per Flensburg: Recension Dumhetsbekämpning

Recension av Alvesson och Cinzinsky: Dumhetsbekämpning, Fri Tanke, 2024

Per Flensburg, professor i informatik

Mats Alvesson är professor i företagsekonomi vid Lunds universitet och disputerade 1983 i Lund på doktorsavhandlingen Organisationsteori och teknokratiskt medvetande. Alvesson var en av grundarna till forskningsfältet Critical Management Studies (Kritiska studier av management) genom utgivningen av samlingsvolymen med samma namn 1992 och har sedan dess bidragit till fältets utformning. Han myntade 2012 begreppet **funktionell dumhet** som syftar på frånvaron av kritisk reflektion. En organisation som präglas av funktionell dumhet utmärks av enhet och konsensus vilket får medarbetarna att undvika ifrågasättande av beslut, strukturer och visioner. Funktionell dumhet var enligt Alvesson en bidragande orsak till finanskrisen 2007–2008.

Stella Cizinsky föddes i Bulgarien men kom till Sverige som liten. Hon är överläkare i kardiologi och har sedan mitten av 00-talet arbetat i Örebro, där hon (2022) är verksamhetschef för hjärt-, lung- och fysiologikliniken. Hon har intresserat sig för styrning och administration i svensk sjukvård, där hon påtalat strukturella problem som hon menar beror på deprofessionalisering och överbyråkratisering. Cizinsky är aktiv i "Nätverket mot olämplig styrning av sjukvården" och har undertecknat flera av nätverkets debattartiklar.

Alvesson och Cinzinsky definierar funktionell dumhet sålunda:

> funktionell dumhet – ett begrepp som beskriver hur dumhet fyller en funktion som är socialt accepterad och institutionaliserad – där alla väljer att hålla sig till föreskriven tankesfär, följa reglementet och den egna befattningsbeskrivningen. Ifrågasättande av vad som är rimligt och fruktbart avstår man ifrån.

Den funktionella dumheten visar sig på flera sätt. Genom att följa de aktuella trenderna i samhället skapar ledningen en massa policys: Jämställdhet, mångfald, värdegrund, kompetensutveckling, politisk manipulation av diverse mätningar, vinklingar av forskningsrapporter etc. Det läggs ner en massa arbete, tid och energi på detta. Kärnverksamheten blir däri-

genom lidande. Exemplen i boken härrör till största delen från sjukvården och universitetsvärlden, där även högskolorna räknas in. Heldagsutbildningar och seminarier i bemötande av grupper och identiteter, barnens rätt, informationsdriven sjukvård eller tillitsbaserat arbetssätt är exempel som enligt författarna leder till att man tappar verksamhetsnära utbildning eller utförande av det verkliga jobbet.

Många är de exempel som anförs men den viktiga frågan är förstås: Varför har det blivit så? Författarna ger några svar. Mängden av **formellt välutbildade** bidrar till uppkomsten av en stor byråkratisk klass. Hälften av de högskoleutbildade har meriter som fordrar en anställning inom administration. Och antalet högskoleutbildade blir fler och fler. Eftersom medlemmarna under lång tid har fostrats i samma tankegångar – genom högskoleutbildning, ledarskapsutbildning, lokala aktiviteter och exponering för texter och media – så får organisationerna en liknande kultur och beteenden. Detta kallas för professionalitet och leder till uttalad specialisering, skråtänkande och brist på eftertanke. Detta leder i sin tur till vad jag kallar en **stuprörsorganisation** där alla jobbar i sina stuprör och ingen ser på helheten. Det leder till att ledningen lever gott och behagligt i sin bubbla medan kärnverksamheten sliter i sin.

Varför är då folk så rädda för att lämna sina stuprör? Jo, författarna menar att det beror på att de är **rädda, osäkra** och är tränade i att känna sig ömtåliga och präglade av osäkerhet. Detta leder till frustrationer, kränkningar och en ofullkomlig omgivning. Stor uppmärksamhet riktas mot de farligheter som kan förekomma i tillvaron och åtgärder måste vidtagas som förminskar, helst förhindrar dessa kränkningar, ofullkomligheter och frustrationer som gör att medarbetarna blir totalt sönderstressade. **Homo Fragilis** kallar författarna detta fenomen.

Hur bekämpas då denna dumhet? Man kan göra som sjukvårdsrepresentanterna gjorde vid Milleniuminförandet: Protesterar och påpekar missförhållandena. Då blev det utbytta mot ja-sägare, för Millenium skulle genomföras till varje pris. Det var först då införandet misslyckades och massmedia uppmärksammade saken som införandegruppen äntligen tog sitt förnuft till fånga och stoppade eländet. Så det bästa sättet att få stopp på funktionell dumhet är att göra omvärlden uppmärksam på den och låta massmedia och allmänhet kritisera den. Ledningen är nämligen otroligt känslig för att förlora ansiktet. Visselblåsaren blir en hjälte utanför organisationen men ses i regel som en förrädare inuti densamma.

Boken är tankeväckande, lätt att läsa och man känner igen många av de dumheter som beskrivs. Man kunde dock önska sig att bekämpningen beskrevs i mer konkreta termer, just nu är det ganska teoretiskt. För en forskare är det alldeles utmärkt, men kanske skulle sjuksköterskan fru Andersson vilja ha lite mer handfasta råd. Men boken är definitivt värd att läsas och som e-bok till ett pris av 99 kr är det ingen tvekan: Köp den!

Gudmund Bergqvist: Strömstads Historieförening

Strömstads Historieförening

Gudmund Bergqvist

Strömstads Historieförening bildades 1996 och har sedan utvecklats och är en stor folkbildningsaktör i Strömstad. Föreningen har flera hundra medlemmar och har regelbundna föreläsningar på Folkets Hus i olika ämnen med anknytning dels till Strömstad med omnejd dels till historia i allmänhet. Antalet besökare på de uppskattade mötena är oftast 80 -100 personer.

En av de eldsjälar som betytt mycket för föreningen var Ulf Hanson som avled för ett par år sedan. Vår ledamot Sveza Filipova har arbetat för ett samarbete mellan Strömstad akademi och Historieföreningen. En presentation av föreningen från dess ordförande Sonja Svensson publiceras i Strömstad akademis videoserie.

Under 2025 kommer flera av Strömstad akademis medlemmar att föreläsa hos föreningen: Anders Gustavsson, Rune Wigblad och Gudmund Bergqvist. Följ historieföreningens arbete på nätet och deltag gärna på dess föreläsningar om ni är i Strömstad. Föreningens medlemmar kommer förhoppningsvis att följa vårt arbete på Strömstad akademis hemsida och ta del av våra publikationer där speciellt videoserien kan vara av intresse för allmänheten. Vi är många som ser fram emot ett bra samarbete .

In memoriam: Carl Olivestam

Professor Carl E Olivestam har avlidit i en ålder av 82 år. Han sörjs närmast av fyra barn i ett tidigare äktenskap och av sin nuvarande sambo samt deras tioåriga dotter. Vi sänder våra varmaste tankar till familjen och vi deltar alla i deras sorg och saknad.

Carl var en av grundarna av Strömstad Akademi. Han var styrelsemedlem sedan länge och hade många uppdrag inom Strömstad Akademi. Carl E Olivestam lämnar ett stort tomrum efter sig och vår saknad är ofantligt stor.

Carl växte upp i en frikyrklig miljö. Religionen kom att prägla hans liv och yrkesverksamhet. Han arbetade inom högre utbildning ett helt yrkesliv. Efter magisterexamen arbetade han i några år både som lärare och lärarutbildare. Han disputerade vid Uppsala Universitet 1977 i kyrkohistoria (teologie dr) och ägnade sig senare åt religionsdidaktik. I detta ämne arbetade han internationellt både i UK och i Ryssland.

Carl utvecklade också neurodidatik i samarbete med Aadu Ott, en annan av Akademins

grundare. Detta intresse för utbildningsfrågor ledde till att han anlitades för olika statliga utredningar i ämnet utbildningspolitik.

Som vetenskapsman var han mycket produktiv och en skicklig skribent och var en mycket uppskattad föreläsare. Carl hade i diskussioner kring akademiska ämnen en ganska ovanlig förmåga att kombinera saklighet och uppriktighet med humor och ironi på ett sätt som ofta var befriande. Inom Strömstad akademi har han samarbetat med många ledamöter Hans energi var beundransvärd. Förutom sitt vetenskapliga arbete drev han ett bokförlag vilken erfarenhet var av stor hjälp för oss vid utgivande av antologier där han var redaktör för flera.

Vi saknar honom på djupet. Han lämnar ett stort tomrum efter sig. Vi önskar att Carl får vila i frid. Vi minns honom med glädje och värme.

Länk till Carls dödsannons

Åsa Morberg, Ordförande
Per Flensburg, Rektor

Marylou Wadenberg: Kvartalsrapport från AU

Sammanfattning av arbetet i arbetsutskottet/AU Strömstad akademi andra halvåret juli - dec 2024.

Arbetsutskottet (AU) har under andra delen av denna 6-månadersperiod bestått av Per Flensburg – rektor, Åsa Morberg – styrelseordförande, Anders Gustavsson – pro-rektor, och Sten Philipson – vice styrelseordförande. Styrelsens och AU:s sekreterare Marie-Louise/Marylou Wadenberg, och kassören John Fletcher deltar också. AU har digitalt möte (via google meet) som regel 1 ggn/månad.

Dagordningen för mötena har bl a haft följande punkter/rubriker:

- Minnesanteckningar från föregående möte
- Ekonomi
- Hemsidan
- Arkiveringspolicy
- IT-policy
- Delegationsordning
- Protokollens utformning
- Språk på styrelsemöten där Angelika Basch är närvarande
- Lokalavdelningarna/temagrupper
- Medlemmar – rekrytering/avgift
- Vetenskapsfestivalen juni 2025
- Kalendarium
- Övriga frågor

Övergripande information

AU arbetar mellan Akademins årsmöten, som är det högsta beslutande organet, på uppdrag från Styrelsen och effektuerar löpande Årsmötets och Styrelsens beslut. Möten är oftast virtuella (via plattformen google meet el. zoom), och startar med en kort genomgång av föregående mötes minnesanteckningar. Därefter går man igenom de olika punkterna på dagordningen och diskuterar hur ärenden har avancerat sen förra mötet/lägesbedömning. Baserat på detta tar man sen beslut om hur man bör gå vidare i de olika frågorna. Vissa beslut

kan bara tas vid styrelsemöten. I såna fall bereder AU dessa frågor inför närmast uppkommande styrelsemöte. Ibland kan det bli fråga om ställningstagande/beslut per capsulam. Detta kan ske via utskick från AU till Styrelsen där Styrelsen ombeds ta beslut, alternativt via Styrelsen själv om en fråga inte hinner beredas under ordinarie styrelsemöte.

Ansvaret för de olika huvudpunkterna fördelas mellan de personer som ingår i AU, översiktligt enligt följande (ansvarsområden kan ibland skifta vid behov):

- Rektor, Per Flensburg, har tillsammans med pro-rektor och delvis Ordförande, ansvar för planering av Akademiska Högtiden, och Vetenskapsfestivalen i Strömstad. Rektor ansvarar för handhavande av vissa uppgifter (som t ex ledamotsförteckningen).
- Rektor och Prorektor (se nedan) ansvarar även för arbetet med hemsidan samt med layouten av Nyhetsbrevet.
- Rektor och Prorektor ansvarar också, tillsammans med Ordförande, för kontakten med Strömstad kommun, samt med Strömstads gymnasium.
- Prorektor, Anders Gustavsson, har tillsammans med Rektor, övergripande ansvar för: planering av Akademiska högtiden/vetenskapsdagarna och föreläsningar. Prorektor ansvarar därutöver, inom ramen för Redaktionskommittén, för skriftserier/antologier, samt för Nyhetsbrevet/Nyhetsforum.
- Kassör John Fletcher ansvarar för ekonomin i AU och Akademin i stort.
- Vice ordförande har tillsammans med Ordförande ansvar för Styrelsemöten och för Årsmöten tillsammans med Rektor och Prorektor. Vice ordförande kan även temporärt ansvara för utkast till, och etablering av, policy gällande administrativ verksamhet. Tidigare vice ordföranden Mariana Back fortsätter att ha ansvar för: rekrytering av ledamöter för bidrag med krönikor i Strömstads tidning.
- Ordförande i Strömstad akademi, Åsa Morberg, och också sammankallande i AU, har ansvar för Styrelsemöten och också för Årsmöte tillsammans med Rektor, Prorektor och vice ordförande, samt har ett samlat grepp kring alla stående punkter på dagordningar.

Arbetsgrupper (löpande) har i vissa fall huvudansvariga utanför AU som då rapporterar främst till Åsa Morberg och Anders Gustavsson. Lokalavdelningarna, med Göteborg och Falun som hittills mest aktiva, bjuder in till möten och Webinar kring olika ämnen. Dessa presenteras sedan på hemsidorna (stromstadakademi.se) extern, samt (http://stromstadakademi.org) intern, och i förekommande fall i videoserien SAV och på Akademins YouTube-kanal.

Viktiga arbetsresultat under detta andra halvår:

Förutom löpande arbete, har viktiga frågor för AU under andra halvåret 2024 ffa varit:

Att förbereda frågor och motioner inför styrelsemöten den 30 september och den 11 november, 2024.

Vice ordföranden Sten Philipson har under denna arbetsperiod bidragit till att ta fram en policy och struktur för arkivering av Akademins dokument. Sten presenterar detta på första styrelsemötet våren 2025 – tas sedan till årsmötet. Sten har även varit rådgivande för utformning av en delegationsordning att ta till styrelsemötet den 30 september.

Rektor Per Flensburg har tagit fram en preliminär IT-policy att ta till styrelsemötet den 30 september. Han har även skapat 2 nya hemsidor för Akademin. Marylou assisterar Per i arbetet med hemsidorna.

Ett förslag om övergång till beslutsprotokoll togs också till styrelsemötet den 30 september.

Frågan hur man hanterar språkanvändn (förslag: engelska vs svenska+engelska) när Angelika Basch är närvarande vid styrelsemöten togs till styrelsemötet den 11 november.

AU planerar att bjuda in Valberedningens ledamöter till nästa styrelsemöte våren 2025 för att presentera sitt arbete (årsmötet äger enligt nya stadgan rum i mars).

Ökat fokus har även varit på internationella medlemmar (som ses som en internationell lokalavdelning); särskild lista över dessa har skapats av Per F. AU har även initierat en särskild inbjudan till dessa att besöka Vetenskapsfestivalen i juni och där göra en presentation (om man så önskar).

John Fletcher har flaggat för att han vill avgå som kassör. AU (ordföranden) ger Valberedningen i uppdrag att ta fram möjlig kandidat till posten.

I övrigt har diskussioner förekommit kring:

– Arbetet med hemsidan
– Lokalavdelningarnas arbete
– Etablering av temagrupper
– Rekrytering av nya ledamöter
– Ekonomi generellt

Övrigt

1. Ledamöter är aktiva med bidrag/krönikor till Strömstads Tidning, och planering av aktiviteter i sociala medier pågår.
2. Ledamöter, som tex Rune Wigblad, deltar löpande i debatter i riksmedia.
3. Flera projekt/arbetsgrupper är aktiva.
4. Lokalavdelningarna är generellt aktiva

AU har under andra halvåret 2024 haft möte via google-meet:
den 3/9, 23/9, 14/10, 4/11, 25/11 och 9/12.

Marylou har fört minnesanteckningar under AU:s möten. Dessa har granskats av Åsa Morberg och därefter mailats till AU:s medlemmar, och till kassören John Fletcher.

Marie-Louise/Marylou Wadenberg	Åsa Morberg
Sammanställt	Granskat